د افغانستان
روڼتیا
څار

د پالیسۍ لنډیز

د کوویډ- ۱۹ اړوند د افغان حکومت د مرستو د کڅوړو د ویش روڼتیا او حساب ورکونه

www.integritywatch.org

د پالیسۍ لنډیز

د کوویډ- ۱۹ اړوند د افغان حکومت د مرستو د کڅوړو
د وېش روڼتیا او حساب ورکونه

د افغانستان روڼتیا څار
کابل
چنګاښ ۱۳۹۹

د چاپ حق © د افغانستان روڼتیا څار سره دی. ټول حقونه خوندي دي.
د افغانستان روڼتیا څار لخوا خپور شوی دی.
د پښتۍ انځور: https://dastarkhanmili.org
قلعه فتح الله، کابل افغانستان
info@integritywatch.org
www.integritywatch.org

د افغانستان روڼتیا څار په اړه

د افغانستان روڼتیا څار اداره، یوه افغاني مدني ټولنه ده چې په افغانستان کې د روڼتیا، حساب ورکونې او امانتولۍ لپاره کار کوي. د روڼتیا څار اداره د ۲۰۰۵ کال په اکتوبر کې رامنځته او په ۲۰۰۶ کال کې د خپلواکې مدني ټولنې په توګه ثبت شوه. د رونتیا څار مرکزي دفتر په کابل او په بلخ، بامیانو، هرات، کابل، کاپیسا، کندز، ننګرهار، پکتیا او پروان کې فعال ولایتي دفترونه لري.

په تېره یوه لسیزه کې، د روڼیتا څار اداري کار د ټولنیز څار، څېړنې او نیاوغوښتنې په برخو متمرکز وو. روڼتیا څار د خپل پېل راهیسې هڅه کړې چې د خپلو پروګرامونو له لارې ټولنه راویښه او خلک په حکومتولۍ کې رغنده رول ته وهڅوي. د ټولنیز څار په چارو کې یې د ټولنیز څار د توکو برابرول او د ودانیزو پروژو، عامه خدماتو، محکمو او استخراجي صنایعو د څار لپاره د ټولنو روزل او چمتو کول راځي.

څېړنیز کار یې د پالیسۍ اړوند څېړنې دي چې د فساد وضعیت، نظریات او تجربې وڅېړي او د امنیت، عدالت، استخراجي صنایعو، عامه مالیاتو، د بودیجې مدیریت او د مرستو د اغېزناکتیا په شمول د فساد په اړه پراخ موضوعات تر څېړنې لاندې ونیسي. موخه دا ده چې داسې تازه او پر شواهدو ولاړې بنسټیزې څېړنې وشي چې پر مټ یې تګلارې جوړې شي، پر چارواکو اغېز وکړي او د خلکو پام خپلسریو او پټو موضوعاتو ته راواړوي.

د روڼتیا څار اداري د مالوماتو پر مټ د پرېکړه‌نیونې او فساد او روڼتیا اړوند موضوعاتو کې د عامه بحثونو څخه د ملاتړ په برخه کې مخکښ رول لوبولی دی. د نیاوغوښتنې په چارو کې یې امانتولي، روڼتیا او د مسؤولیت‌منښت اړوند موضوعاتو کې د پالیسۍ په کچه د خبرو اترو برابرول راځي. د افغانستان روڼتیا څار د اداري پالیسي دا ده چې حکومت او ټولنې ته د خدماتو وړاندې‌کوونکو مسؤولیت‌منښت او ځواب‌ویل وارزوي. مالوماتو ته لاس‌رسی، د بودیجې روڼتیا او مسؤلیت پېژندنه، د مرستو اغېزناکتیا او شفافیت، د عامه خدماتو رسولو اغېزناکتیا او د فساد پر وړاندې مبارزه هغه موضوعات دي چې دې اداري پرې تر دې دمه کار کړی دی.

مننلیک

د افغانستان د روڼتیا څار سازمان، د دې راپور د لیکوال ښاغلي ابراهیم خان څخه مننه کوي. سربېره پر دې، موږ د یاد سازمان د اجرائیه مشر ښاغلي سید اکرام افضلي، دنیاو غوښتنې او اړیکو مسول محمد ناصر تیموری ، میرویس ناصرې د اړیکو آمر، سید ضیافت الله سعیدي د نیاو غوښتنې کارپوه، عرفان ارزاز د نیاو غوښتنې کاریوه څخه هم مننه کوو چې د دې راپور بیا کتنه یې ترسره کړې ده. په پای کې د دولتي ادارو، نړیوال بانک او د ملي دسترخوان څخه ګټه اخیستونکو هم مننډوی یو چې په مرکو کې یې ګډون وکړ او هغه معلومات یې وړاندې کړل چې د دې پالیسۍ لنډیز لپاره اړین وو.

لیکلړ

د افغانستان روڼتیا څار په اړه ٤
منڼلیک ٥
لیکلړ ٦
شالید ٧
میتوډولوژي ٧
پیلیزه ٨
١ د ښاریانو یا د کورنیو د ټاکلو لپاره د معیار نه شتون ٩
٢ تطبیق کوونکو ادارو ته د بودیجې تخصیص ١٠
٣ دویم څلي کمک او ټیټ کیفیت ١٠
٤ د دریمې ډلې لخوا څارنه ١١
٥ د پروګرام ناقانونه پلې کېدل ؟ ١١
٦ د مدني ټولنو ضعیفه ونډه ١٢
٧ د ملي دسترخوان پروژې د شکایتونو میکانیزم ١٢
٨ د خوراکي توکو د کڅوړو تدارک او د مرستندویه شریکانو سره تړون ١٢
٩ د ټولنې زیان منونکي خلک ښکیلول ١٣
١٠ راپور ورکونه/ د پروژې روڼتیا/ معلوماتو ته لاسرسی ١٣
پایله ١٤
سپارښتنې ١٤

شالید

د افغانستان اقتصاد د کوویډ – ۱۹ وبا له ناورین مخکې هم کمزوری و. د حکومت له لوري د خپرو شویو ارقامو له مخې، د یاد ناورین څخه وراندې شاوخوا ۹۳٪ سلنه وګړو د فقر تر کرښې لاندې ژوند کولو[۱]. د کرونا وبا د اغیزو د مخنیوي لپاره د افغانستان حکومت د مالي مبارزې د بیړنیو مرستو کڅوړه وراندې کړه[۲]. په دې کڅوړه کې د ټول هیواد په کچه د خوراکي توکو ویش شامل و. د دې لپاره چې د قرنطین دوره وغځیده افغان حکومت یو پروګرام اعلان کړ چې د ملي دسترخوان دپروژې په نوم یادیده.[۳]

دا پروژه پر افغان کورنیو او ټولنې د کوویډ – ۱۹ وبا د اغیز د کمولو برنامې یوه برخه ده چې د اټکل له مخې به ۴.۱ میلیون کورنیو سره چې د ورځې ۲ ډالر یا تر دې کم ورځنۍ عاید ولري مرسته کړي او په هیواد کې به ۹۰ سلنه کورنۍ تر پوښښ لاندې راولي[٤]. دا پروګرام د افغانستان د ولسي تړون پروژې (CCAP) لاندې د کرونا پر وړاندې د مبارزې د فعالیتونو لپاره جوړ شوې، او د موازي مرستو له لارې به هغه ټولنې د ولسي تړون له لارې نه برخمن کېدل، د ملي دسترخوان پروژې لاندې به برخمنې شي.[٥]

میتوډولوژي

د ملي دسترخوان برنامې د څېړلو لپاره د کیفي څیړنې میتوډولوژي کارول شوې ده. پوښتنلیک جوړ کړل شو او د مرکو او جلسو لپاره مختلفو اړوندو بنسټونو سره شریک کړل شو. د پروګرام څخه ګټه اخیستونکو سره هم مرکې او جلسې ترسره شوې. د دې پالیسۍ لنډیز لپاره کیفي څیړنې څخه ځکه ګټه واخیستل شوه چې موږ غوښتل چې د برنامې په ښه ډول سره وڅیړل شي او دا وکتل شي چې د برنامې د ډیزاین او د تطبیق مرحلو کې څومره توپیر دی. څرنګه چې ښکاره ده، دغه برنامه د خلکو د ګټو لپاره پیل شوې ده نو ځکه دا اړینه وه چې موږ اړونده ډلو څخه د برنامې په تړاو پوښتنې وکو او بیا د خلکو څخه د دغې برنامې د ګټو په موخه د هغوی نظرونه واخلو چې هغوی دغه برنامه څنګه ارزوي. په مجموعي ډول د ټول هیواد څخه ۱۵ ګټه اخیستونکو خلکو سره مرکې وکړل شوې. همدغه راز د کلیو بیارغونې او پراختیا وزارت، د سیمه ایزو آرګانونو خپلواکه اداره، نړیوال بانک او د مالیې وزارت سره هم مرکې وشوې.

[۱] https://dastarkhanmili.org/wp-content/uploads/۲۰۲۱/۰۲/Afghanistan-COVID-۱۹-Relief-Effort-for-Afghan-Communities-and-Households-۱.pdf
[۲] ibid
[۳] https://dastarkhanmili.org/wp-content/uploads/۲۰۲۱/۰۲/Afghanistan-COVID-۱۹-Relief-Effort-for-Afghan-Communities-and-Households-۱.pdf
[٤] https://www.worldbank.org/en/news/loans-credits/۲۰۲۰/۰۸/۰٤/afghanistan-us۲۸۰-million-grant-to-fund-the-covid-۱۹-relief-effort-for-afghan-communities-and-households-reach-project
[٥] https://www.worldbank.org/en/news/loans-credits/۲۰۲۰/۰۸/۰٤/afghanistan-us۲۸۰-million-grant-to-fund-the-covid-۱۹-relief-effort-for-afghan-communities-and-households-reach-project

پیلیزه

دا پروژه د درې دولتي ادارو؛ د سیمه ایزو ارګانونو خپلواکې ادارې، د کلیو بیارغونې او پراختیا وزارت (MRRD) او د کابل ښاروالۍ له لورې پلي کیږي او د جمهوري ریاست د لومړي مرستیال دفتر د دې پروژې رهبري په مخه وړي. د مالیې وزارت د دې پروژې د مرستندویه فعالیتونو د همغږۍ مسؤولیت لري.[6]

د سیمه ایزو ارګانونو خپلواکه اداره دا پروژه په ۱۴ لویو ښارونو کې پلي کوي او د دې لپاره ورته ۵٦ میلیونه امریکايي ډالر ځانګړي شوي دي. د کلیو بیارغونې او پراختیا وزارت په ۲۰ ولایتونو کې د دې پروژې د پلي کولو مسؤولیت پر غاړه لري[7]. هغه سیمې چې له وړاندې پکې د ولسي تړون د پروګرام له لارې شوراګانې رامنځته شوې وې، د ملي دسترخوان د پروژې د تطبیق ساحې هم وپيژندل شوې او هغه ساحې چې شورا ګانې په کې نه وې رامنځته شوې د مرستو د ترسره کولو د ساحو په توګه وپیژندل شوې او په دې ځایونو کې حکومت نوې شوراګانې رامنځته کړې. د دې شورا ګانو دنده ده چې وګړو ته د خوراکي توکو مرستندویه کڅوړې وویشي. لومړی انځور ښیي چې څرنګه د بیړنیو مرستو کڅوړه په اړمنو خلکو وویشل شوې/کیږي.

لومړی انځور: د اړمنو خلکو ترمنځ د خوراکي توکو د کڅوړو ویش

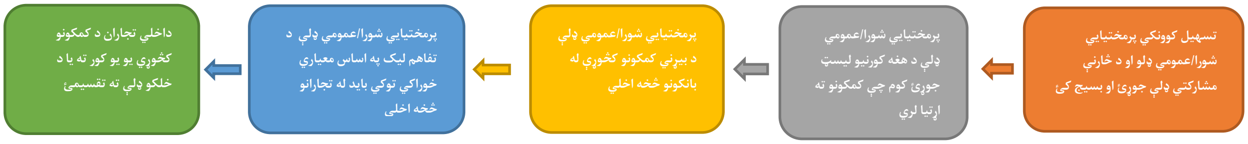

سرچینه: د ملي دسترخوان (REACH) پروژې ویبپاڼه

د ولسي تړون د پروګرام او ملي دسترخوان پروژې (REACH) ترمنځ توپیرونه:

د ولسي تړون پروګرام یوه اوږد مهاله پروګرام دی چې لس کلونو پورې به وغځیږي. د دې پروګرام موخه په ټول هیواد کې د ټولنیزو خدمتونو او زیربناوو ښه والی دی. دا هغه بنسټیز خدمات وړاندې کوي چې د ټولنې لومړیتوبونه بلل کیږي. د ولسي تړون د پروژې لاندې تر اوسه پورې ۱۲۰۰۰ کلیوالي ټولنې رامنځته شوې دي. د ولسي تړون د پروژې ټوله بودیجه ٦۲۸ میلیونه امریکايي ډالر ده.[8]

پر افغان کورنیو او ټولنې د کووېډ – ۱۹ وبا د اغېز د کمولو برنامې (REACH) د ملي دسترخوان پروژه د بیړنۍ مالي مبارزې د پروژو څخه یوه ده چې موخه یې په ټول هیواد کې د خوراکي توکو ویش دی. د کوویډ-۱۹ وبا پر وړاندې د ولسي تړون مرستې د کلیوالي ټولنو له لارې د پلي کولو په پرتله تر ډیره د ټولنیز مشارکت د مرستې (SIG) له لارې اړمنو کورنیو ته د خوړو او نورو اړینو توکو وړاندې کولو له لارې ترسره شوې دي[9]. د دې نوښت لاندې د ټولنې هره پراختیایي شورا (CDC) د اړمنو کورنیو د شمیر له مخې مرستې ترلاسه کوي[10]. په پام کې نیول شوې ده چې په کلیو او د ښار په شاوخوا سیمو کې د خوراکي توکو کڅوړې یو ځل او په ښاري سیمو کې دوه ځلې وویشل شي.[11]

[6] https://dastarkhanmili.org/wp-content/uploads/۲۰۲۱/۰۲/Operations-Manual-Covid-۱۹-Relief-Efforts-for-Afghan-Communities-and-Households-Project.pdf

[7].د سیمه ایزو ارګانونو د خپلواکې ادارې سره د مرکې له لارې لاسته راغلي معلومات، ۲٦ آپریل ۲۰۲۱

[8] http://www.ccnpp.org/Default.aspx

[9].د کلیو بیارغونې او پراختیا په وزارت کې د ملي دسترخوان پروژې عملیاتي ریس د ۲۰۲۱ د آپریل په ۳۰ خیړنې ته وویل.

[10] Ibid

[11] https://dastarkhanmili.org/wp-content/uploads/۲۰۲۱/۰۲/Operations-Manual-Covid-۱۹-Relief-Efforts-for-Afghan-Communities-and-Households-Project.pdf

د پروژې د اسنادو سره سم نږدې ۱۰ سلنه شتمنې کورنۍ به د دې پروګرام څخه بې برخې شي چې له وړاندې څخه د بې برخې کولو د معیارونو او ستندردونو تر پوښښ لاندې تشخیص شوي وي. سربیره پر دې، هغه کورنۍ چې د میرمنو له لورې یې سرپرستي کیږي په لوړه کچه زیان منونکې دي او د خوراکي توکو د کڅوړو په ویش کې باید ورته لومړیتوب ورکړل شي.

په کلیوالي سیمو کې دا پروژه د کلیو بیارغونې او پرمختیا وزارت او په ښارونو کې د سیمه ایزو ارګانونو خپلواکې ادارې له لورې پلي کیږي او په کابل کې د ملي دسترخوان پروژه د کابل ښاروالۍ له لورې تطبیق کیږي.

اساسي موندنې

د دې پالیسۍ لپاره د مرکو له لارې د حکومتي ادارو څخه ارقام راټول شوي دي، او همدارنګه د هغو ارقامو څخه هم ګټه اخیستل شوي ده چې د حکومتي ادارو له لورې په اړوندو ویب پاڼو خپاره شوي و. کابل ښاروالي یو د هغه حکومتي ادارو او کلیدي پلي کوونکو ادارو څخه وه چې کارکوونکي یې د مرکې لپاره حاضر نه شو. د معلوماتو د راټولولو او ګټه اخیستونکو سره د مرکو د ترسره کولو وروسته د پروژې ځینې موندنې په لاندې ډول دي:

۱. د ښاریانو یا د کورنیو د ټاکلو لپاره د معیار نه شتون

د درې مهمو پلي کوونکو ادارو په نظر د کورنیو د ټاکنې لپاره هیڅ معیار شتون نه لري. له بلې خوا له دې برنامې څخه د کورنیو د نه شاملولو لپاره معیارونه شتون لري[۱۲] چې په لاندې ډول دي:

- د ملګرو ملتونو او یا غیر دولتي سازمانونو کارکوونکي
- د دوه پوړیزه ودانۍ درلودل
- د شخصي موټر درلودل
- د ۵ جریبه یا زیاتې کرنیزې ځمکې درلودل

د حکومت موخه دا ده چې د خوراکي توکو دا کڅوړې به په ۹۰ سلنه وګړو وویشل شي چې د فقر د کرښې لاندې ژوند کوي. په دې پروژه کې یو شمیر مرستندویه شریکان شتون لري چې په ښاري او کلیوالي سیمو کې د ملي دسترخوان پروژې په پلي کولو کې مرسته کوي. مرستندویه شریکان هغه ساحې سروې کوي چې د خوراکي توکو ویش پکې ترسره کیږي. همدارنګه هیڅ میکانیزم شتون نه درلود چې د ګډون کوونکو لست تصدیق کړي او د پلي کوونکو ادارو څخه د غوښتنې سربیره یې له مونږ سره د شریکولو څخه ډډه وشوه. همدارنګه په درې واړو پلي کوونکو ادارو کې د کورنیو د اخراج معیارونه توپیر کوي. د کلیو بیارغونې او پرمختیا وزارت او د سیمه ایزو ارګانونو د خپلواکې ادارې لپاره دا ۱۰٪ سلنه ټاکل شوي دي، په داسې حال کې چې د کابل لپاره ۲۰٪ سلنه د دې لپاره ټاکل شوي دي چې په کابل کې خلک نسبتاً د ښه اقتصادي حالت درلودونکي دي.

په بېلابېلو سیمو کې د حکومت له لورې د غربت او نفوسو په اړه په نشر شویو ارقامو کې ستونزه لیدل کیږي. د دې ډول پروګرامونو د جوړولو پر مهال ځارنې ته اړتیا وي او حکومت باید په هر ولایت کې د فقر کچې ته هم پاملرنه وکړي. د فقر د شبکې له نظره د کابل نه تر بادغیس پورې د فقر کچه د ۱۲٪ څخه تر ۸۱٪ پورې ده[۱۳]. دا به حکومت ته د دې وړتیا ورکړي چې د ولایتونو د فقر کچې د تناسب پر بنسټ د فقر د کمولو دا ډول پروګرامونه په لاره واچوي.

یو شمیر قضیې شتون لري چې هغه کسان چې د خوراکي توکو د کڅوړو مستحق دي په لستونو کې یې شتون نه درلود[۱۴]، همدارنګه داسې قضیې هم شتون لري چې یوې کورنۍ دوه ځلې مرسته ترلاسه کړې وي[۱۵]. که څه هم، د شکایتونو د اوریدو لپاره میکانیزم شتون لري، ګټه اخیستونکي نه شي کولی چې هغه وړیا نمبر سره اړیکه ټینګه کړي ځکه چې دوی یې یا په اړه پوهاوی نه لري یا فکر کوي چې ګټوره پایله به ونه لري[۱۶]. همدارنګه څیړنې هم داسې شواهد ونه موندل چې د خوراکي توکو کڅوړې هغه کورنیو ته چې

[۱۲] https://www.ccnpp.org/Page.aspx?PageID=۱۰٤۳

[۱۳] https://mppn.org/new-afghan-multidimensional-poverty-report/

[۱٤]. د ۲۰۲۱ د اپریل په ۲۷ د جلال اباد څخه یو ګټه اخیستونکي څیړنې ته داسې وویل

[۱۵] ibid

[۱٦]. د ننګرهار، لغمان او کونړ څخه ګټه اخیستونکو داسې وویل.

ښځينه سرپرستانې لري په لومړيتوب ورکولو ويشل شوي وي چې دا د پروژې په سند کې ټاکل شويو معيارونو څخه سرغړونه ده.

د حکومتي چارواکو له نظره، د پروګرام بريا او اغيزمنتوب تر ډيره د ښاريانو په صداقت پورې اړه لري. د بېلګې په توګه، دوی د نسبي ښه حالت په درلودو سره د خوراکي توکو کڅوړه اخيستو ته نه وواېي او حکومت ته لاربښوونه وکړي چې په هغه ساحو کې يې وويشي چې خلک ورته اړتيا لري.[17]

۲. تطبيق کوونکو ادارو ته د بوديجې تخصيص

د کليو بيارغونې او پرمختيا وزارت ته د مخکښې پلي کوونکې حکومتي ادارې په توګه په ۱۹ ولايتونو کې چې کليوالي او د ښارونو شاوخوا سيمې په کې شاملې دي د خوراکي توکو د کڅوړو د ويش لپاره ۱۳٦ ميليونه امريکايي ډالر ځانګړي شوي دي. د سيمه ايزو اورګانونو خپلواکې اداري ته د ۱۹ ولاتونو په مرکزي ښارونو کې د ملي دسترخوان پروژې د تطبيق لپاره ٥٦ ميليونه امريکايي ډالر ځانګړي شوي دي، همدارنګه د کابل ښاروالی ته د دې پروژې د اجراء لپاره ۸۰ ميليونه امريکايي ډالر ځانګړي شوي دي. ټاکل شوې وه چې په کابل ښار کې به د دې پروژې څخه ٦۲۸.۷۴٥ کورنۍ برخمنې شي.[18]. د خوراکي توکو کڅوړې به په دوه برخو کې وويشل شي. تمه کيدله چې د دې پروژې موده د ۲۰۲۱ کال د جون په مياشت کې بشپړه شي. په هر صورت، دې زيات وخت واخيست او ښايي د ۲۰۲۱ کال په ډيسمبر مياشت کې بشپړه شي[19].

۱ جدول: د ملي دسترخوان پروژې تطبيق کوونکو ادارو ته ځانګړې شوې بوديجه

بوديجوي واحد	د ځانګړې شوې بوديجې اندازه	د کورنيو اټکل شوی شمير
د کليو بيارغونې او پراختيا وزارت	۱۳٦ ميليون امريکايي ډالر	۳۸۱۹۴۱۱
د سيمه ايزو ارګانونو خپلواکه اداره	٥٦ ميليون امريکايي ډالر	٦۱٥٥٦٥
کابل ښاروالي	۸۰ ميليون امريکايي ډالر	٦۲۸۷۴٥

د يادونې وړ ده چې اړونده حکومتي ادارو ته دا تخصيص د ملي بوديجې د سند څخه بهر ترسره شوی دی. د دې تخصيصونو څخه ځينې د ۲۰۲۰ کال په دريمه ربعه کې پيل شوي و او کړنلاره داسې وه چې د ماليې وزارت به د بوديجې ځانګړې اندازه يوې ځانګړې اداري ته تخصيص کړي او د وزيرانو شورا تصويب ته يې وليږي[20]. د ملي دسترخوان پروژې د بوديجې معلوماتو د ساتلو لپاره ځانګړې بوديجه او بوديجوي کود شتون نه لري. په اوس وخت کې حکومت ۴۳۴،۳۲۸ کليوالي او ۱۰٥،۴۸۰ ښاري کورنيو ترمنځ د خوراکي توکو د ويش لپاره کڅوړې ځانګړې کړې دي.

۳. دويم ځلي کمک او ټيټ کيفيت

د حکومتي ادارو سره د ترسره شويو مرکو پربنسټ د خوراکي توکو کڅوړې د ۴۰۰۰ افغانيو په ارزښت دي چې د ښاريانو ترمنځ به يوځل وويشل شي[21]. په هر صورت، يو شمير پيښې شتون لري چې دواړه د خوراکي توکو کڅوړې او ۴۰۰۰ افغانۍ (٥۲ امريکايي

[17]. د ۲۰۲۱ د مې په ۱ په سيمه ايزو ارګانونو خپلواکه اداره کې ارتباطي شخص څيړنې ته په يوه مرکه کې وويل.

[18] https://dastarkhanmili.org/wp-content/uploads/۲۰۲۱/۰۲/Operations-Manual-Covid-۱۹-Relief-Efforts-for-Afghan-Communities-and-Households-Project.pdf

[19].. د ملي دسترخوان پروژې عملياتي ريس د ۲۰۲۱ د مې په ۲ په يوه مرکه کې څيړنې ته داسې وويل.

[20] . د بوديجې د پلان او اصلاح مدير د ۲۰۲۱ د مې په ۳ په يوه مرکه کې څيړنې ته داسې وويل.

[21] https://dastarkhanmili.org/wp-content/uploads/۲۰۲۱/۰۲/Afghanistan-COVID-۱۹-Relief-Effort-for-Afghan-Communities-and-Households-۱.pdf

ډالر) نغدي ويشل شوي وي. په ډيرى قضيو کې د شوراګانو مشران د خپلو خپلوانو نومونه ليکي[22] په داسې حال کې چې يو شمير قضيې شتون لري چې سربيره پر دې چې دوی خپل کورونه او موټرې درلودې د خوراکي توکو کڅوړې يې ترلاسه کړې دي. د دې ډول مواردو څخه په لغمان، کونړ، ننګرهار او کاپيسا ولايتونو کې خبر ورکړل شوی دی.

د يو ځل څخه زيات د پيسو ترلاسه کولو موضوع هم په پروسه کې په پراخه توګه خپره شوې وه. د څېړنې د موندنو پر بنسټ ليدل کيږي چې دا تر ډيره د افغانستان د ختيځې برخې قضيه ده. يو شمير کورنيو چې په مختلفو سيمو کې يې ځانونه ثبت کړي و، په مختلفو سيمو کې مرستې ترلاسه کړې دي.

د څيړنې په ترڅ کې د يو شمير ګټه اخيستونکو سره اړيکه نيول شوې او د ملي دسترخوان پروژې له لارې د ويشل شويو توکو د کيفيت په اړه يې ترې پوښتلي دي، او دوی په باميان او هرات کې د توکو د ټيټ کيفيت څخه خبر ورکړی دی[23]. په يو شمير قضيو کې ځينې کورنيو ان دا کڅوړې د ځان پر ځای د خپلو حيواناتو د خوړلو لپاره کارولي دي. په داسې حال کې چې د حکومت او خصوصي سکتور سره د خوراکي توليداتو او د هغوی د کيفيت په اړه د اعلاناتو د مخنيوي هوکړه لاسليک کړې؛ دا ډول قضيې خواشينونکي دي.

٤. د دريمې ډلې لخوا ځارنه

د ملي دسترخوان پروژې تر چتر لاندې د ځارنې دوه ډوله ميکانيزمونه شتون لري: د ساحې ځارنه او تليفوني ځارنه (د ليرې څخه ځارنه)[24]. د ساحې په ځارنه کې په ټولنه کې د ګډون ځارنې له لارې د حکومتي چارواکو او د ټولنې د غړو ځارنه شامله ده[25]. د ليرې څخه ځارنه به د اړيکې د مرکز د استازو (د مرکزي اداري څخه ٣٦ تنه) له لارې چې د ويش د پروسې په جريان کې د کورنيو او د ټولنې د غړو سره لږ تر لږه د ورځې ٣٠ اړيکې نيسي[26]. د دې اړيکو جزييات د خلکو لپاره خپاره شوي نه دي.

په داسې حال کې چې د ATR مشورتي خدمتونو شرکت له لارې د نړيوال بانک ځارنه شتون لري، د ټولنې په کچه هم د ځارنې يو شمير ميکانيزمونه شتون لري. همدارنګه د ټولنې د ګډون ځارنې (CPM) ټيمونه هم شتون لري چې د ويش د پروسې څخه ځارنه کوي. د (CPM) غړي بايد د فرعي کميټو غړي وي او د ټولنې د پراختيايي شورا غړيتوب ونه لري[27]. سره له دې، د مدني ټولنې سازمانونو ته د پروګرام د تطبيق څخه د نظارت لپاره کوم ميکانيزم شتون نه لري. د ATR د مشورتي خدمتونو شرکت د ملي دسترخوان د پروژې په اړه تر اوسه د خپل نظارت موندنې په ډاګه کړې نه دي او اسناد په مستقيم ډول د نړيوال بانک سره شريکوي.

٥. د پروګرام ناقانونه پلې کېدل ؟

پارلمان د بوديجې په ټولو څلورو مرحلو کې مهم رول لري. حکومت د تصويب په موخه د خپلې بوديجې تعديلات او د حکومت د بېړنيو مرستو مالي مبارزې کڅوړه پارلمان ته وړاندې کړه. پارلمان د ٢٠٢م کال په اګست مياشت کې ياده کڅوړه تصويب کړه. د ٢٠٢٠ کال په وروستيو کې د ملي دسترخوان پروژې لپاره ٨ ميليونه افغانۍ ځانګړې شوې. دا پروژه د بوديجې په لومړۍ مسوده کې شامله وه چې پارلمان ته وړاندې شوې وه.

پارلمان په ملي بوديجه کې د ملي دسترخوان پروژې د شموليت سره مخالفت وکړ او ادعا يې وکړه چې د ګټورو پروژو څخه سرچينې د ملي دسترخوان پروژې ته ليږدول شوي دي. دوی همدا شان زياته کړه چې دغه پروژه د فساد پر وړاندې زيان منونکې ده او يوه کاميابه پروژه نه شي کيدلی. که څه هم د دې پروژې موخه کورنيو ته د بېړنۍ مرستې وړاندې کول و، دې په دې ستونزمن وخت کې د پاتې مياشتو لپاره د کورنيو د لګښت او هغوی سره د کمکونو په اړه دغه برنامه هيڅ وضاحت نه لري. د مالي او بوديجوي کميسيون

[22]. د ٢٠٢١ د اپريل په ٣٠ د يو سيمه ايز ګټه اخيستونکي سره مرکه
[23] . د ٢٠٢١ د اپريل په ٢٩په ننګرهار او باميان کې د سيمه ايزو ګټه اخيستونکو سره مرکه.
[24] https://dastarkhanmili.org/wp-content/uploads/٢٠٢١/٠٢/Dastarkhwan-e-Meli-Monitoring-Guide-Final_Oct-٢٠٢٠.zip
[25] ibid
[26] ibid
[27] https://dastarkhanmili.org/wp-content/uploads/٢٠٢١/٠٢/Dastarkhwan-e-Meli-Monitoring-Guide-Final_Oct-٢٠٢٠.zip

د غړو له نظره د ۱۴ پرمختیایي پروژو څخه مالي سرچينې کمې شوې وې ترڅو د ملي دسترخوان پروژې لګښتونه پوره کړي[۲۸]. سربيره پر دې، د ٥٦ ميليونه افغانيو په ارزښت مالي منابع کمې شوې وې او پارلمان ته د هغوی د لګښت پلان نامعلومه دې چې څرنګه دا مالي سرچينې اجرا کيږي.

د پارلمان د غړو په وينا، دا پروژه په غيرقانوني توګه پلي کيږي. پارلمان د پروژې د ډیزاین کولو پروسې کې ښکيل نه و، او په کوم ډول چې حکومت د بودیجې په پروسه کې د پارلمان رول په نظر کې نه نیسي، یو ناسم کار دې. سربيره پردې، ولسي جرګه د پروسې د پلي کیدو څخه هم څارنه نه کوي ځکه چې پروژه د دوی د لارښوونو سره سمه پلې شوې نه ده[۲۹].

٦. د مدني ټولنو ضعیفه ونډه

دغه پروژه د تمویلونکو په همکارۍ د دولتي ادارو له لورې ډیزاین شوې وه؛ نه د مدني ټولنې سازمانونه او نه هم پارلمان د پروژې او ډیزاین او جوړښت په مرحله کې ښکیل وو. دا په داسې لویو پروګرامونو په شفافیت او د خلکو په ګډون باندې پوښتنې راپورته کوي. اړينه ده چې خلک پوه شي چې د دوی په پیسو باندې څه ترسره کيږي یا دولت د هغه پیسو د لګښت لپاره څه پلان لري کوم چې د مالیاتو په بڼه د خلکو څخه راټولیږي.

۷. د ملي دسترخوان پروژې د شکایتونو میکانیزم

یو شمیر سرې کرښې چې د نړیوال بانک لخوا په خپاره شوي منظم راپور کې پیژندل شوي دي په ګوته کوي چې د ګټه اخیستونکو د شمولیت په اړه ۲۳ داسې خبرونه شتون لري چیرې چې کمکونه مستحق خلکو ته نه دي سپارل شوي[۳۰]. همدغه راز په دې کې د کورنیو ناقانونه شمولیت ۲ راپورونه هم شامل وو. د ملي دسترخوان پروژې په ویبپاڼه کې د خپور شوي وروستي راپور له مخې، په ټولیزه توګه ۱۲۲۹ شکایتونه ترلاسه شوي چې له دې څخه ۱۱۲۰ ته رسیدنه شوې او ۱۰۹ یې تر کار لاندې دي. دا د سیمه ایزو ارګانونو خپلواکې اداري د یوه چارواکي د څرګندونو سره په ټکر کې دي چې دي څیړنې ته یې ویلي چې دوی هره ورځ ۱۲۰ شکایتونه ترلاسه کوي.

د سیمه ایزو ارګانونو خپلواکې اداري هغه پوسټرې او بروشورونه ویشلي او نصب کړي چې د ټولنو ترمنځ د شکایتونو د میکانیزم د حل خبرتیا څرګندوي. شکایتونه د بریښنالیک له لارې په shekayat.ccnpp@gmail.com ، complaints@KMDP@outlook.com او REACH-MRRDgrievance@ccnpp.org بریښنالیکونو باندې شریکیدلی شي. د تلیفون وړیا شمیره چې ښاریان کولی شي له لارې یې خپل شکایتونه ثبت کړي، ۳۳۳۰ ده. د وړیا شمیرو له لارې د شکایتونو ترلاسه کولو مرکزي سیستم شتون لري چې مرکز یې د سیمه ایزو ارګانونو دننه موقعیت لري. شکایتونو ته د رسیدنې مجموعي موده په مختلفو کچو کې توپیر لري. په عمومي توګه، یو شکایت ته د رسیدنې موده د ۳ نه تر ۳۰ ورځو پورې ده. په داسې حال کې چې د شکایتونو دثبتولو په اړه معلومات د ملي دسترخوان پروژې په ویب پاڼه کې شتون لري، د شکایاتو تشریحات یا د دوی د جدي والي کچه د حکومت له لورې نه خپریږي.

۸. د خوراکي توکو د کڅوړو تدارک او د مرستندویه شریکانو سره تړون

د پروژې اسنادو پر بنسټ چې د ملي دسترخوان پروژې په ویب پاڼه کې خپاره شوي دي، د خوراکي توکو کڅوړې باید د تدارکاتو د ځانګړي لارښود او فورمونو سره سم ترسره شي. د کلي پراختیایي شورا به د موجوده رسنیو د بیلګې په توګه، د جومات، راډیو او ښوونځي او نورولارو په مرستې د نرخ اخیستنې غوښتنه اعلان کړي.[۳۱] په هرصورت، د نرخ اخیستنې غوښتنلیک باید د اړونده پرچون پلورونکو او سوداګرو سره شریک شي او د درې کسیز هیئت څخه جوړه کمیټه په ټولو نرخونو باندې بیا کتنه وکړي[۳۲]. خو په عمل کې داسې نه ده. د خوراکي توکو د کڅوړو د تدارکاتو په اړه

[۲۸] . د پارلمان مالي او بودیجوي کمیسیون غړي د ۲۰۲۱ د مې په ۲ څیړنې ته داسې وویل.

[۲۹] . د پارلمان مالي او بودیجوي کمیسیون غړي د ۲۰۲۱ د مې په ۲ څیړنې ته داسې وویل.

[۳۰] ibid

[۳۱] https://dastarkhanmili.org/wp-content/uploads/۲۰۲۱/۰۲/Community-Procurement-Manual-August-۲٦-۲۰۲۰.zip

هیڅ اعلان یا خبرتیا شتون نه لري. د جلال آباد، لغمان او کاپیسا څخه یو شمیر بیلګې شتون لري.

د کلیو د بیا رغونې او پراختیا وزارت د کلیوالي شوراګانو د تسهیل کوونکو بنسټونو څخه به رضایت سره قرارداد کوي ترڅو دوی د ملي دسترخوان پروګرام کې هم وکړي. دا د واحدي منبعې له لارې ترسره کیږي. دسیمه ایزو ارګانونو خپلواکه اداره هم د ولسي تړون تسهیل کوونکو بنسټونو سره په هرات، جلال آباد او کندهار ښارونو کې قراردادونه امضا کوي. د پاتې ۱۱ ولایتي مرکزونو لپاره به سیمه ایزو ارګانونو خپلواکه اداره د ولسي تړون پروګرام / ملي دسترخوان کلیوالي تسهیل کوونکو بنسټونو سره قرارداد وکړي. د سیمه ایزو ارګانونو خپلواکه اداره به دغه تسهیل کوونکي د واحدې سرچینې له لارې تدارک کړي. د کابل ښاروالي به هغه غیر دولتي سازمانونو یا مؤسسو سره چې د کابل ښار کمکونو او پرمختیایي پروګرامونو تجربه لري، سره د تسهیل کوونکو په حیث ,قرارداد کوي.

۹. د ټولنې زیان منونکي خلک ښکیلول

د خلکو د ګډون اصولو سره سم د ملي دسترخوان پروګرام اساسي موخه داخلي بې ځایه شویو خلکو (IDPs)، راستنیدونکو، کوچیانو او اقتصادي مهاجرینو ته کمک ورکول دي. په داسې حال کې چې د ټولنې پرمختیایي شوراګانو ته روزنه ورکول کیږي، دوی ته لارښوونه کیږي چې په ځانګړې ډول هغه کسان چې مرستې ته زیاته اړتیا لري، داخلي بې ځایه شوي او د کورنیو مشران وپیژني. دغه د پانې په مخ سم ښکاریږي، خو په عمل کې دې ځیړنې هیڅ داسې شواهد ونه موندل چېرته چې د کلیو پرمختیایي شوراګانو د کورنیو د سرپرستانو، داخلي بیځایه شویو او اقتصادي مهاجرینو د پیژندلو هڅه کړې وي. دا د پروژې کیفیت او هغه سپیڅلی هدف چې دا یې ترلاسه کول غواړي ضعیفوي.

۱۰. راپور ورکونه/ د پروژې روڼتیا/ معلوماتو ته لاسرسی

د ملي دسترخوان پروژې د تطبیق اړوند معلوماتو خپرولو لپاره یوه ویب پاڼه شتون لري[۳۳]. حکومت د ګټه اخیستونکو شمیر، او د کلیو پرمختیایي شوراګانو په اړه چې د خوراکي توکو کڅوړې یې ترلاسه کړې دي په اړه مالومات تازه معلومات وړاندې کوي. شکایتونو ته د رسیدنې د میکانیزم له مخې، ٦٣٪ سلنه شکایتونو ته رسیدګي شوې ده.[۳٤]

سره له دې، مالوماتو ته د لاسرسي اړوند ځینې اندیښنې شتون لري. د بیلګې په توګه، د شکایتونو حالت یا کچه معلومه نه ده او په عامه اولس لپاره نه خپریږي. دا شکایتونه خپریدل کولی شي ترڅو خلکو سره مرسته وکړي چې هغوی وګوري چې د پروژې پلي کولو مرحله کې څه تیریږي.

[۳۳] It can be accessed here: https://dastarkhanmili.org/?cat=۱۰۵ .

[۳٤] ibid

پایله

په داسې حال کې چې ملي دسترخوان پروژه د خوراکي توکو د ویشلو سره سره وګړو ته د هوساینې په وړاندې کولو ټینګار کوي، دا یو شمیر ستونزې لري چې د دې د سم تطبیق کېدلو مخه نیسي. دا پروژه په ټولیز ډول طرحه شوې نه وه، نه دا میکانیزم لري او نه د مدني ټولنې سازمانونو د پروژې پلي کېدو په څارنه کې برخه لري. داسې راپورونه شتون لري چې غریب خلک د خوراکي توکو د کڅوړو څخه بې برخې پاتې کېږي. څرنګه چې ښکاره ده، دغه پروژه فقط د یو میاشت لپاره خوراکي توکي خلکو ته ورکول کېږي ډېره اغېزمنه نه ده.. دا پروژه د پارلمان له تصویب پرته پلې کېږي. دا به د ملي بودیجې د تصویب په مرحله کې د پارلمان او مالیې وزارت ترمنځ اړیکې لا ترینګلې کړي. په پروژه کې د اداري فساد خطر د مدني ټولنې او پارلمان د غړو له لورې د پروژې په پیل کې څرګنده شوی و.

سپارښتنې

- دولت باید د مدني ټولنې ملي دسترخوان ته ورته پروژو د طرحه کولو په پړاو کې ښکېل کړي.
- د لویو پروژو د پلي کولو په څارنه کې دربیمې ډلې لخوا د څارنې میکانیزم کې باید مدني ټولنې هم ښکیل کړي.
- د دا ډول لویو پروژو پلي کېدو لپاره باید د پارلمان تصویب په پام کې ونیول شي.
- کله چې د ګټه اخیستونکو لیسټ مکمل شي، هغې نه وروسته باید هغه ضرورت مند خلک چې د خوراکي توکو څخه برخمن شوي نه وو، باید د خوراکي توکو کڅوړې ورته یو ځل بیا وړاندې شي.
- د هغه توکو کیفیت چې د خوراکي توکو کڅوړو کې شامل وي باید ښه او د کارولو وړ وي.
- په ځینو سیمو کې د خوراکي توکو کڅوړو د دوه ځلي ویش په اړه د خلکو شکایتونه باید جدي وڅارل شي.
- ویشل کېدونکې توکې د یوې کورنۍ د یوې میاشتې د لګښت لپاره کافي دی. پروژه باید په بېلا بېلو سیمو کې د بېوزلۍ د سلنو پر بنسټ طرحه شي.

قلعه فتح الله
کابل، افغانستان